

РЕЦЕНЗИЯ
ПО КОНКУРСА ЗА РЕДОВЕН ПРОФЕСОР
ПО НАУЧНАТА СПЕЦИАЛНОСТ 05.04.06 “ЛИТЕРАТУРА НА НАРОДИТЕ ОТ
ЕВРОПА, АМЕРИКА, АЗИЯ, АФРИКА И АВСТРАЛИЯ
(АНГЛИЙСКА ЛИТЕРАТУРА)”

обявен от Югозападния университет “Неофит Рилски”, ДВ, бр. 90 от 19. 11. 2010 г.

от проф. дфн Клео Протохристова

В конкурса за професор по английска литература като единствен кандидат участва доц. д-р Владимир Трендафилов. Кандидатурата е силна и убедителна, тъй като доц. Трендафилов се представя на конкурса освен с изисквания от закона хабилитационен труд и със забележителен професионален актив, който включва четири литературоведски и две поетически книги, съставителството на два научни сборника, значителен брой научни статии и литературнокритически публикации (част от които са отпечатани и в книгите), десетина предговора и послеслова, шест преводни книги и редакцията на още десетки преводни издания с английска и американска поезия, проза и критика. Кандидатът се представя и с внушителна професионална биография, в която редом с академични позиции фигурират и разнообразни други ангажменти (към издателства, редакции, агенции). Конкретно за периода след първата хабилитация през 2005 г. Трендафилов е издал два сборника със студии и статии, бил е съставител (заедно с Ирена Василева) на сборник доклади от международна научна конференция, проведена в Благоевградския университет, 13 научни статии, 14 по-общо литературни и културологични публикации, 6 рецензии, 15 доклада на национални и международни конференции и семинари, участия в журита на 6 национални конкурса, както и множество публицистични текстове.

Основният текст, който легитимира участието на Владимир Трендафилов в конкурса за професор, е хабилитационният му труд, посветен на българската рецепция на Дикенс. Резултат на благоприятна приемственост, тъй като частта, отразяваща периода на Възраждането, е на практика трудът, представен години по-

рано при хабилитацията му като доцент, изследването надскача предходния вариант не само като обхват (проучена е вече цялостната рецепция - от самото ѝ начало до наши дни), но и като концептуална конструкция, която включва, от една страна, фактите, представящи приема, а от друга, и което е по-значимото му постижение, различните, диахронно обособили се, негови фази, които отразяват същностни типологични особености на националната ни култура.

Достойнствата на труда е лесно да бъдат открити. Извършена е значителна проучвателна работа; събраният емпиричен материал е достатъчно богат, за да предостави възможност за валидни теоретични обобщения; разработена е собствена методологическа схема, която гарантира осмислянето на рецепцията в културологичен план; въведена и защитена е работната опозиция „политика – култура”, с помощта на която траекториите на Дикенсовото проникване в България се оказват приносители на значения, оформящи широки обществено-политически и културноисторически спектри. Така изследването се оказва ангажирано с множество допълнителни теми – българската култура, характерът на конкретните обществено-политически ситуации, предположил един или друг прием на английския писател, идентифициране на разноредните филтри, през които трансферът е трябвало да се осъществи.

Тезите са представени убедително и с безукорна логика, изложението е увлекателно и завладяващо. Точно последното качество прави рецензирането на труда особено трудна задача, защото рецензентът се оказва въввлечен в авантюрата на четенето, която апелира и към емоционалното му съпричастие, така че запазването на необходимата оценъчна дистанция става проблематично. Вече в самоналожената дисциплина на критичната рефлексия се появяват отделни въпроси и несъгласия, чиято енергия обаче работи не толкова в посоката на критиката и предписанията, колкото за провокирането на диалог. В подобен смисъл бих отчела като недостатъчно изчерпателен обхвата на проблемите, върху които фокусира изследването си. Защото въпреки заявената и на практика осъществяваната широка културологична перспектива, от вниманието му са убягнали някои съществени аспекти от рецепцията на Дикенс. Такъв е, например, въпросът дали и доколко

моделите, зададени от творчество на писателя при прокарването му през филтъра на детската литература, по-специално в годините между войните, биват оползотворени от българската литература за деца. Макар и с уговорката, че точно в този пункт трансферът е по-скоро провален, не е безинтересно да се потърси обяснение за неприложимостта на така настойчиво предлаганата сюжетна схема и съответната ѝ идеологическа матрица. Бих поспорила и с решението периодът 1944-48 г. да бъде обособен като част от „социалистическата рецепция” на Дикенс, защото тогава на практика се издава по инерция, повечето преводи са били готови отпреди войната, издателствата все още са частни, а големите политически промени все още не са станали – в това отношение решаващата година е 1947-а.

С известна недостатъчност изглежда в отделни случаи реконструкцията на контекстите. Неприемливо едностранчива е, например, интерпретацията на културната ситуация в България през 1908 г. Още по-отчетливо е несъобразяването с възможни контекстуални параметри при обследването на 1970-те. Вълната от преводи на съвременни англоезични автори по това време, отчетена от Трендафилов, е не просто фон, на който се откроява канонизиращата рецептивна стратегия по отношение на Дикенс. Самото присъствие в приемащата среда на този нов и различен тип романово творчество, за което непосредственият контакт със съвременността е ултимативен, поставя творчеството на Дикенс в изначално неблагоприятна позиция. Нещо повече, важно предусловие за коректното обследване на този период е диференцирането на различните типове публика. Защото за младата читателска аудитория от същото десетилетие освен като автор, комуто институционално е присвоен статута на класик, Дикенс се оказва обект и на друг, специфично опосредстван тип рецепция. Става дума за несвободното от вероломство посредничество, осъществено чрез романа на Селинджър „Спасителят в ръжта” - книга, която поне за две поколения беше задължителният, разпознавателен знак за принадлежност към „своите” и за която самият Трендафилов е написал задълбочена статия. Та този роман започва с пасаж, който активно оспорва класическия тип квазибиографично повествование, за да конкретизира обекта на нападките си с недвусмисленото „цялата тази плява от сорта на „Дейвид Копърфилд”. Кое

означава, че паралелно с ефективната, институционално обезпечена канонизация на писателя, се е осъществявало и насрещно, подривно движение, в резултат на което официалното му адмириране бива negliжирано. За тези тогава млади и много четящи хора или поне за значителната част от тях Дикенс се превръща в досадна вехтория, чиито евентуални достойнства са немислими отвъд оползотворяването им за укрепване на „истаблишмънта“. Един от големите страхове на учениците в тогавашните английски гимназии беше, че учат „дикенсов английски“.

Намирам известна неравностойност и при обследването на критическата рецепция. Проявеният скепсис е разбираем, поне доколкото е ясно, че специализираният литературен печат няма особено влияние върху цялостния културен процес, още по-малко може да се очаква значим ефект, когато става въпрос за публикации в университетски годишници. Но все пак виждам поне един съществен пропуск, който е необходимо да се отбележи - изследването на Никола Георгиев „Цитиращият човек в литературата“, значителна част от което е посветено на „сдвоените“ мистър Пикуик и Самюел Уелър. Тъй като става дума за текст с несъмнено силно влияние върху родното литературознание би следвало да бъде приет като незаобиколим факт от българската рецепция на Дикенс. Недостатъчно ми се вижда и вниманието, отделено на предговорите към изданията на писателя, защото тъкмо за периода на канонизацията на авторите, които се очакваше да гарантират „всестранното и хармонично развитие на българския народ“, предговорите към преводни издания съставляваха важна институция.

Ще повторя, защото налице е по-скоро изключение за българското академично писане – трудът на Владимир Трендафилов е много интересен и увлекателен. Трябва обаче и да призная, че в отделни негови части бърливостта ми идва в повече, въпреки неоспоримо високата им информативна стойност. Такива са, например, портретите на конкретни преподачи, като например Нели Доспевска и Невена Розева, които биха стояли по-уместно в друга контекстуална рамка. Мимоходом, само поради детективската страст на самия Трендафилов, искам да отбележа един негов любопитен пропуск. И при представянето на Розева, и при разсъжденията върху рецепцията на Съмърсет Моъм отсъства позоваване на един от най-значимите

романи на Моъм – „Души в окови”, излязъл в превод на Розева през 1943 г.. Пропускът е важно да бъде отбелязан поради силната симптоматичност на оформящия се сюжет около този превод – от една страна, вероятно е оставането му в относителна неизвестност поради обстоятелството, че скоро след появата на изданието е отпечатана и статията на Лейтес, която задава режим на политическа нетърпимост по отношение на Моъм, а от друга, защото този превод е премълчан, четири десетилетия по-късно, от Димитри Иванов в послеписа към собствения му превод от 1983 г., където той си присвоява решението за предаване на оригиналното заглавие “Of Human Bondage” именно като „Души в окови”. Пак в стила на колегиалния обмен ще си позволя да отговоря на въпроса, който така силно озадачава Трендафилов – защо в анкетата от 1972 г. именно „Война и мир” се оказва начело в класацията за най-четен роман. Отговорът е лесен – броени години по-рано, през 1967 г., се появи превъзходната, спечелила си широка популярност екранизация на Сергей Бондарчук. За връзката между наличие на актуална екранизация и интензивност на читателския интерес не е необходимо да се обяснява, защото за нея има достатъчно показателни примери както при рецепцията на чужди автори, така и в променящия се читателски интерес към български писатели, наблюдавани през отминалото столетие, но също и в актуалния ни културен опит.

Двете книги, с които Владимир Трендафилов участва в конкурса – „За рамките на литературата” (2005) и „Кризата, която обнадеждава: картографии на днешното литературно поле” (2009), представят пълноценно литературоведския му профил, в който собствено научното и публицистичното се в неразделно единство. В отделни текстове надделява публицистичният патос, други стоят по-близо до научно-дискурсивното изложение. Преобладаващ в статиите, съдържащи се в тези книги, е интересът към българската литература, но авторът е последователен в рационализирането на фактите от динамичното ѝ битие в перспективата на съпоставителността спрямо други възможни модели и с отчитане на проявената в нея формираща мощ на межкултурния трансфер. Типичен пример за подобна многоаспектност на изложението е статията „Романът” от „Кризата, която обнадеждава”, където проблемите на съвременния български роман са проектирани

върху цялостно изградена типология на западния роман. Относно неоспоримостта на предложената теоретическа конструкция могат да се запазят резерви, но несъмнен е приносният момент в предложената оценъчна алтернатива.

Доколкото цялата тази стабилна научна продукция може да остави все пак някакво усещане за недостиг, то е по отношение на очевидния дисбаланс между англицистични и българистични изследвания в полза на българистичните, който се откроява точно в контекста на обстоятелството, че конкурсът е за професор по английска литература. Виждам контрааргумент срещу подобно възражение в превъзходната собствено англицистична част от хабилитационния труд, където е демонстрирано овладяно, високо професионално боравене с проблемите на английската литературна история. Но също и в респектиращия актив на Вл. Трендафилов като преводач на англоезична литература, като редактор на множество преводи, като автор на литературно-критически текстове, посветени на съвременната чужда (и в частност англоезична) литература, а също и като съставител на сборника *Boundaries, Boundary-Crossing, Cross-Boundary Transfer*, където е проявена вещина, съответна на изискваната, в научната област, означена в конкурса. В услуга на легитимността на кандидата като специалист по английска литература работят и участията му на различни научни форуми. За тях обаче мога да съдя единствено по заглавията, тъй като текстовете им липсват от предоставения ми пакет с документация по конкурса.

На основание на изложените дотук впечатления от трудовете на доц. д-р Владимир Трендафилов, предлагам да му бъде присъдено научното звание „професор“ и да бъде избран за съответната академична длъжност, обявена от Югозападния университет.

април 2011 г.

проф. д-р Клео Протохристова